

ESEU

REPUBLICA DIN EDEN

CLAUDIU SOARE

Obsesia muncii este obsesia devenirii, așa cum ne-au lăsat-o grecii moștenire, ca pe o ezitare nepotolită între ființă și nimic, între ființă și ideologii, între ființă și partide religioase, filosofice, și în fine, politice. Omul face demonstrația ființei cu știința nimicului. Nimicul însă e simplu, e ceea ce încă nu ai devenit încercând să fii altul, altceva, următorul pas într-o demonstrație nevindecătoare, netămăduită nici de cel ce vei fi devenit, același individ imperfect, stăpân pe toată ideologia perfecțiunii. Nimicul e harnic și „devine” ceea ce va fi devenit înainte să vrea să devină ceva, când, iarăși nimic înainte să devină ceva, nu poate să devină nimic...

Acest travaliu poartă voința imposibilului: credința, care vorbește despre ce nu există aici ca și cum ar fi desăvârșit. Nimicul crede în nimicul în devenire, în efortul care lasă în urmă istoria și violența ca pe un cult personal în care nimeni nu vrea să fie ceea ce este. Fiindcă tot ce devii prin devenire este un nimeni care s-a demonstrat pe sine ca pe o valoare de schimb între ființă și nimic.

Imposibilul este viu și nu are nevoie de numele tuturor celor ce muncesc zi de zi pentru a deveni nimeni, pentru a deveni ceea ce au pierdut când s-au înrolat în farsa devenirii posibile, fără întoarcere. „Voința e o violență a imposibilului”, dar poate că Emanuele Severino ar fi vrut să zică „imposibilul e voința nimicului”, demonstrația credinței ca ideologie a lui nimeni, care se crede ființă.

Fiii Europei, râvnită cândva de taur, au devenit ceea ce nu mai poate deveni. Roadele devenirii lor istorice (devenirea-muncă, dogma salvatoare în care au crezut) sunt astăzi aplauzele, revoluția de week-end, olimpiada salariului, un paradis pentru nimeni.

Viitorul e un nimic care își așteaptă renta, sfârșitul devenirii noastre.

1. A te livra cu toată ființa muncii, *concretului*, a devenit un act mașinal în zilele noastre, de nerefuzat, irezistibil; concretul nu respinge și nu neagă pe nimeni: să plonjezi în biotopul acesta universal îți garantează „reușita” în viață, monomanie unanimă. („Schizofrenii au o nevoie absolută de concret”, ni se spune în *Schizofrenii* lui Racamier.) Datoria concretului, a muncii, este atât de naturală, e atât de firesc să proscii manifestările („platonice”) *nerentabile* ale ființei, elementul spiritual, tot atâtea amenințări cu eșecul, cu ratarea...

Corpul veritabil al contemporanilor mei este acest concret care le *autorizează* viața – și de aceea se străduiesc ei să îl seducă, să i se strecoare în joc, ca să sustragă din carnea lui prețioasă concupiscenta necesară, alimentul „reușitei”, secretul de a fi prezent, de a conta, de a fi cel mai concret din lume... Ce valoare are viața mea dacă nu se înscrie în amintirile concretului, „epave plutind” în memoria colectivă?

Concretul reprezintă, însă, o măsură a finitului, sieși suficientă și închisă în ea însăși, care există prin ea însăși (ceea ce, la urma urmei, nu vrea să spună nimic *în plus*), și la care omul participă cu inocență. Teritoriul îi este atât de vast, iar viața, atât de clandestină în univesul lui, îi este indiferentă. În schimb, omul pare indispensabil plictisului acesta universal – omul, marota concretului. Purtător de inexistență în el însuși, omul are puterea de a-i provoca dispariția. (Deși, în viziunea lui Octavio Paz, concretul însuși „se înghite pe sine ca să nu dispară”.)

Concretul și verbul lui, a munci, sunt vorace, își devorează prada asemeni unui viciu, chiar dacă victimele sunt convinse că „civilizează”, recrează, modelează, „domină” lumea. „Toți cred că munca e o virtute, dar asta nu dovedește decât că sunt cu toții tarați”, ar zice Bukowski. Iar cei mai mulți sunt de-a dreptul convinși că în tot acest proces au de a face, la modul concret, cu o materie de care dispun cu de la sine putere, fără să își imagineze că „spiritul” concretului se hrănește cu eforturile, cu munca lor: realitate primară, concretul este aici ca să dijmuiască ființa gânditoare.

A suporta gândirea nu era prevăzut în proiectele tăcerii lui, și nici compromisul cu viața. Concretul este o moarte lipsită de imaginar, este ceea ce nu poate fi amânat și care nu invocă demisia scuzei. Pretutindeni unde reperăm moartea ne aruncăm în mrejele ei ca să îi deturnăm intențiile, rațiunea de a fi. Inconștientă, livrându-se trup și suflet ofertei concretului, muncii, voința omului ține cu orice preț să își dea lecții de viață obligându-se „reușitei”, care, în fond, ignoră (și ea) viața.

„Omenirea se instalează în monocultură, se pregătește să producă civilizație în masă, de parcă ar produce sfeclă”, va sfârși prin a zice Lévi-Strauss. Omul se abandonează în felul acesta unui element care îl consumă spre a nu fi el însuși respins, invalidat, aneantizat. Creăm mizerie (concretă) de frică să nu „irităm” existența – care, certitudine dintre cele mai intime, ne *tolerează*.

2. Dogma economică nu suportă îndoiala și, atunci când rolul muncii în masă e contestat (faptul că munca întreține viața omului și nu invers...), se decretează mobilizarea demagogică (politică): munca și numai munca salvează specia de la o prăbușire inevitabilă în... contemplant, în abulie... Asta înseamnă că încă nu suntem pregătiți pentru excesele lucidității ori că principiul gândirii (acel „nec plus ultra al ființei”, după cum zice însuși Feuerbach), ceea ce numim noi gândire, este prea puternic pentru o vietate cum e omul, și finalmente nociv. Am fi, prin urmare, posesorii momentului de discernământ tardiv în care, așezând munca în capul tabloului de obligații existențiale, ne-am salva astfel din ghearele unei gândiri care, nedându-ne seama, ne-a orientat pe calea asta fără ieșire.

În felul acesta, însă, omul societăților avansate poate fi definit ca un *corp* care nu își creează *fructul*, care se reproduce, proliferează, se replică, dar nu se înnoiește. Dacă, așadar, am reușit să divulgăm într-adevăr arcanele acestei dialectici obscure a gândirii (căreia îi suntem, totuși, pepinieră) și am decis împotrivirea organică la subtilitățile *fatum*-ului, înseamnă că, prin muncă, prin munca în masă, această „răzvrătire” (în contra noastră înșine, până la urmă) va determina mutații ireversibile.

Vom fi condamnați să ne replicăm, să ne facsimilăm în imanență, în act, și să nu trimitem în viitor nimic imprevizibil, cu comoditatea de a ne limita la gestionarea capitalului de neajuns al gândirii acumulate și nimic altceva – ceea ce ne-ar lăsa iluzia regăsirii unui fel de trecut perfectibil („dar care dintre trecuturile noastre ne reprezintă istoria?”, se întreabă Michel Onfray) –, spre a putea face drumul invers prin care să „reorientăm” timpul, să îl recuperăm, nu ca „vis” sau ca o categorie mentală, mai degrabă ca materie prelucrabilă, căreia până acum i-am fi ignorat posibilitățile.

Numai că drumul acesta e unul în *cerc*, cu traiectorie închisă, este formula unei gândiri comprimate, reduce la capcana artificiului. Presimțirea fructului de care aminteam mai sus poate că ne bântuie, dar în niciun caz nu îl putem „produce” prin muncă. Munca se arată în cazul acesta ca o prea frumoasă poveste despre ceea ce nu știm să facem. Fiindcă muncim cu toții astăzi la menținerea „plantației” într-o stare de maturitate sterilă, la adularea narcisistă a priveliștii...

Capitalul gândirii (noastre) ar trebui să ne sugereze capitalismul *fructului*. „Numai prevederea răului care ni se poate întâmpla îi poate îndulci asprimea”, ar zice Seneca.

3. Aplecându-mă resemnat asupra istoriei creștine a occidentului, nu pot să nu constat că mai întâi am creat premisele mizeriei, pentru ca, încet-încet, striviți de greutatea „micimii” noastre, să revenim asupra principiilor morale cărora ne-am încredințat întru divină emancipare și să invocăm regăsirea, întoarcerea la sine. Omul, însă, este o creatură care nu știe să se oprească înainte ca totul (această „regăsire”...) să devină insuportabil. Soluțiile filosofice la marile „probleme” ale omului sunt pentru după om...

Așa că insuportabilului efort de evoluție socială i-am aplicat demagogia îmbunătățită a vechii idei de răscumpărare, de mântuire prin sacrificiu („munca neîntreruptă și contemplarea”, „exercițiul asiduă al voinței și noblețea permanentă a intenției”), atât de dragă lui Baudelaire. Nimic mai potrivit, deci, în îndiguirea marasmului sau în prejudecata continuității istorice, decât înregimentarea mulțimii sub steaua „muncii neîntrerupte și a contemplării” – nu cu promisiunea Fericirilor, ci a fericirii prin bunăstare. Atâta doar că (regăsindu-se pe sine Baudelaire) „virtutea nu are cum să dea naștere unei națiuni celebre și glorioase”.

Mizeria omului nu mai este impusă ca exigență „divină” spre dobândirea vieții veșnice, este o problemă personală strict legată de realitate, de efortul edificării prin muncă a unei societăți care își refuză ideologic și economic mizeria. „Munca neîntreruptă” a luat locul smereniei în tabloul de valori individual, dietă

care garantează sănătatea și te prezintă morții cu toată demnitatea soldatului care pleacă să moară pentru țară. Această credință maniacă nu impresionează zeii, însă ar fi frumos să le alimenteze scepticismul.

În fine, cum tot omul visează astăzi să fie bogat, sub auspiciile acestui miraj fie mizeria materială va fi eradicată și nu ne va mai rămâne decât să ne dedicăm plăcerii de a trăi sau contemplării, înălțării spirituale (ca să scăpăm de mizeria originară), fie mizeria neputințelor noastre va contracta mofturi de salon, va fi, cu alte cuvinte, instruită, educată, un handicap de companie inofensiv, neprețuită cenzură cu sensibilități paradisiace. Toată această recuzită a speranței e de înțeles, numai că din chingile muncii în masă nu există astăzi ieșire, fiindcă himera (socială a) muncii se hrănește cu ceea ce îi lipsește, cu himera aproape nimicului datorită căreia încă mai pretinde la statutul de realitate la îndemâna individului, pentru că deja mai presus de om și gata să pună în practică arbitrajul extremei macabre: să accepți să mori mai devreme ca să poți trăi o vreme muncind.

În tot acest spectacol mizeria ne încântă, îi umplem sălile de concert și stadioanele, și o aplaudăm fără ca ea însăși să știe de ce. Nu e ciudat ca mizeria culturală la care tindem să fie singura atitudine prin care ne opunem ravagiilor provocate în om de (falsa) muncă?

4. Între suveranii capitalismului – desigur, când i se apropie ceasul unuia dintre ei –, exigența și exemplaritatea vieții lor ar trebui să pretindă ca viața pe pământ să înceteze o dată cu moartea lor (nu îndrăznesc să spun o dată cu dispariția lor, pentru că instituția pernicioasă a *moștenirii* le asigură o posteritate s-ar zice că fără sfârșit). Democrația îi slujește, rezervoarele ei de oxigen se află în posesia lor. Dacă nu ar fi (ei) capitalismul, zic unii, lumea s-ar prăbuși. Suveranii capitalismului nu se joacă, suveranii capitalismului *muncesc*.

În ochii lor, a nu munci nu e nici mai mult, nici mai puțin decât o erezie existențială, cum să sfidezi acest dat necesar și atât de rezonabil? Cine știe cu adevărat ce *trebuie* să facă dacă nu muncește? „Munca (...) este refugiul indivizilor care nu au nimic de făcut pe lume”, zicea Wilde. Pentru că deocamdată sunt clemenți (suveranii capitalismului), avem încă timp să reflectăm: în mod evident, munca e cea care te muncește, nu tu o „muncești” pe ea, iar timpul, timpul este muncă, și nicidecum loisir; în libertate, timpul este factor de alienare, veritabil agent al scelerateții... pe când munca te apără de tine însuși, de propria-ți gândire, de propria-ți libertate, fiindcă libertatea nu ar trebui să fie decât un epifenomen al muncii, o recompensă rezonabilă, altminteri devine o formă de insolență...

O bravă iluzie de nemurire le revine celor care își apropiază aproape jumătate din timpul vieții celor pe care îi plătesc pentru ca aceștia să li-l dea. Stăpânii „sistemului” au dreptate: timpul nu mai trebuie trăit după capul fiecăruia, trebuie încadrat, redus la insignifianță (cronometrajul e cel ce obiectivează judecata), dat afară din ființă, îngrădit în libertatea lui lipsită de criterii, să fie un privilegiu rar, nobiliar... Grija lor merge până într-acolo încât nu ezită să dăruiască răsplata pensiei, timpul de odihnă înaintea morții (câți ani, zece, cincisprezece?). Astfel se împarte în două existența omului civilizat: în jumătatea de viață dantescă,

pe care o muncește, urmată de sfertul final de „glorie” melancolică, de recuperare turistică sau de bucurii casnice...

Prezumția de legitimitate a cosmosului economic se justifică prin indicele bursier al cadavrelor active – fiindcă numai morții ar putea întreține viața în circumstanțele impuse de capitalismul zilelor noastre. Am zis cadavre active (care „muncesc”) gândindu-mă că viul nu se pretează la o astfel de tranzacție macabră. Viul își este singur stăpân, fără să fie bântuit de căutarea obsesivă a *profitului*. Viul nu „speculează” decât asupra slăbiciunilor morții și a tot ce îl amenință. Dar pe noi *cine* ne amenință? „Lupta de clasă există, faptul e dovedit. Atâta doar că cea care poartă această luptă, și e pe cale să o câștige, e clasa mea, clasa bogaților”, se împăuna nu demult Warren Buffet. Cinismul lui Buffet se sprijină însă pe asentimentul subliminal al tuturor cetățenilor-nimeni: e cineva care s-ar jena să îi ia locul lui Buffet? Cine ar refuza puterea și banii lui Buffet? Cine ar profita de asta ca să abolească inegalitățile pecuniare și repartiția inechitabilă a fructelor muncii înaintea sfârșitului?

Niciunul din idealurile pentru care am pledat împotriva suveranilor istoriei nu mai este valabil și pare că duce la ruină: libertatea, timpul personal, intim, demnitatea, justiția socială... toate s-au transformat în contrariul lor, în ceea ce ne-ar ucide sau ne-ar sălbătici. Harnici și sânguincioși, ne pregătim pentru o decizie ireversibilă, pentru regăsirea pe cale economică (civilizată?) a abuliei originare.

5. Un paradis contemporan cu exigențele occidentului ar trebui, mai înainte de toate, întreținut la modul ideal, ca orice model economic perfect care își privește necesitățile ca pe un set de accesorii neînsemnate. Ceea ce, în realitate, se traduce prin a-și planifica dictatura, plebiscitată sau impusă. Ni se pare că lucrăm la edificiul unui paradis pentru toți, pentru ca într-un final, fără excepție, să sfârșim sub jugul exigențelor lui. După care vom trudi cu discreție la abolirea lui, pentru că incompatibilă cu natura umană. Am declarat acest model de paradis *în comun* drept obiectiv (social) suprem, îl vom abandona după ce vom fi constatat că ne-am înșelat, pentru ca imediat să îi găsim un succedaneu inedit, *mai bun*.

Vom constata, probabil, într-o zi că „Republica din Eden” nu poate funcționa, fiindcă decretele imaginare care i-au permis să se „edenizeze”, ca să vorbim ca Hugo, nu autorizează lucrul acesta. Refractoră la realitatea sensibilă din care omul este alcătuit, grădina deliciilor republicane ne va fi întotdeauna inaccesibilă, șantajul utopiei noastre *de masă* nu o va împinge să ne deschidă porțile, orice paradis social închipuit de om este un contra-Eden.

Dar nimic nu ne împiedică să visăm la un paradis economic administrat după principiile unei politici paradisiace, fără *politicieni*, fără... *cetățeni*... Omul gândește astăzi ca și cum ar avea politica în sânge. Nu o are, iar paradisul de masă la care visează, masele l-au consumat deja, îl rumegă acum, gata cu rezerva de iluzii a omului. De aceea orice republică „platonice” sfârșește în coșmar, împreună cu toată această filosofie a lui *ananke*, pe care fără să reflectăm o numim politică. Așteptăm, deci, ca imposibilul să fie confirmat (încă o dată), spre a putea gestiona ceea ce va veni „după paradis”.

Ne livrăm astfel muncii cu toată (bună)credința, ca să explicităm, ca să clarificăm acest imposibil – și astfel facem din el rațiune de a fi, de a trăi, de a trăi împreună. Fiindcă idealul paradisiului care ne tulbură, ne turmentează, e fals, nociv, sinucigaș și își confirmă dependența de moarte. Or, existența este o economie care încearcă să ocolească moartea, tocmai pentru a evita promisiunile ei de paradisi.

Paradisiul în comun ar fi deci o republică impecabilă, imună la orice fel de scară de valori, de măreție și de importanță, incapabilă să se bucure de slăbiciunile, de imperfecțiunile și de insuficiențele proprii – paradisiul ca o republică desăvârșită în plin proces de descompunere... Posibilitatea unui paradisi politic nu depășește, așadar, idealul unei republici în care numai decadența ne-ar proteja împotriva dictaturii *datoriei*.